

Juhász Gyula halhatatlanná eszményítette a vidéki színésznőt, Sárközi Annát, aki ihletője volt a magyar költészet egyik legszebb négy sorának:

„Milyen volt szőkesége nem tudom már,
de azt tudom, hogy szőkék a mezők
ha dús kalással jó a sárguló nyár
s e szőkeségben újra érzem őt.”

Kevesen tudják, hogy „ő Annasága” az egyoldalú szerelmi szenvedélynek nem az egyetlen hazai „istennő” – múzsája volt. Az a másik Anna, a költőnek szenvedélyes imádatát lobbantotta fel – és bizonyosan még reménytelenebb, még kevésbé viszonzatlan szerelem eszményképévé vált.

Jékely Zoltán – jószerevel ismeretlen – „Egy prágai szoborhoz” című költeményéből lép színre: Haladjunk versszakról versszakra! Nézzük, mit értelmezhetünk belőle:

1.
„Kacér mosolygás szent falakról,
illat és meleg hold kődarabból,
vágy, melyből vágyam lángra kapna –
mit akarsz tőlem, Schweidnitz Anna?”

Az expozíció találó szavakkal indít:

Elképzeljük, hogy a költő turistaként egy prágai templomban ódöng, felnéz egy szoborra s hirtelen igézet gyökereztetni lábát a földhöz...

Meglepetés, döbbenet, igézet! Hisz ez a szobor, a holt kődarab él! Lelke van! Egy csapásra illatot és meleget varázsol a különös szépségű női képmás, a rideg templomfalak között!

A költő megbűvölten áll s bámul: mintegy ő lesz a szobor, és a képmás élő: az igézet szerepet cseréltet. Elbolyong onnan, majd vissza-visszatér, nem tudja otthagyni.

Úgy érzi: a képmás mosolyából vágy sugárzik, melytől a poéta vágya is lángra lobban... Kérdés lüktet benne: „Ki vagy Te tünemény, és mit akarsz tőlem?”

2.
„Holt lovagok vetélkedése,
bolond költők lantpengetése,

esengő szívbeli hozsanna
két mosolyodból, Schweidnitz Anna?"

A felirat szerint, Schweidnitz Anna, a Szent Vitus székesegyház kegy-úrnője a lovagkorban élt. Nyilván életégen – férfiakat magába szerelmesítő, magába bolondító, mágikus személyiség volt – illetve lehetett. A végzet asszonyának történelmen végigvonuló archetípusa. – Ezért mindenüvé, mosolyáért vetélkedő lovagok, költők – hozzá fohászokodom kegyeiért esengő hódolói kísérték.

3.
„Ó, hogy imádhatsz a szobrász,
hogy pusztíthatta szent, konok láz,
míg a mosolyt így kifaragta –
megjutalmaztad, Schweidnitz Anna?"

Kérdés zakatolhatott a költő fejében: mi adhatta a szobrász számára az alkotóerő oly hatalmas feltorlódását, hogy a mosolyt így kifaragta? A feladat rendkívüli volt: a képmás faragó nyilván többet akart, mint élő arc hasonmását megmintázni: belevésni, belefarni a rideg kőbe modellje egyéniségét, személyiségét, belső lényét – egészen addig, míg meg nem jelenik a lélek az arc talányos, titokzatos mosolyra görbült ajkai körül. Sőt – még többet. Azt is, ami köztük történt, kellett, hogy történjen! Kölcsönös vonzalmat, szerelmet – talán viszonyt? Egymás szerelmesei, szeretői voltak? Hiszen egy titok is rajta van az arcon. Ezért sejtelmes, gyengéd, hamiskás, kacér mosoly? Közös intim titkuk sejtetése – amely a művészt és modelljét, ihletőjét, imádotját összefűzte? Csakis a szerelmes megszállottság hajthatta – szent konok lázban „a szobrászt, míg a mosolyt így kifaragta”!

Ki tudja hányadik próbálkozása lehetett, mennyi kő mehetett veszendőbe, amíg a varázslat sikerült, ameddig minden rákerült a képmásra?

A versszak végén még egy csipetnyi irigy, féltékeny felhangú kérdés is bekerült a refrénbe: „megjutalmaztad, Schweidnitz Anna?”

Amit a költő akkor még nem tudhatott: amikor a szobor elkészült, a helyére került 1357-ben Anna sírboltja elé – ő már több mint egy évtizede halott volt. A végső művet a művész emlékezetből – talán régi rajzai, vázlati felhasználásával készítette el. Az alkotó megszállott szerelme még akkor sem múlhatott el holt imádotja iránt.

- Ez a szobor így kifaragva, mintegy feltámasztási, visszavarázslási kísérlet lehetett számára, hogy szerelme étertestét visszaidézzé a misztikus kisugárzású arcvonások mögé...

4.

„Hatszáz éve így mosolyogsz le
a sürgő-forgó emberekre,
a milliányi nyomtalanra –
s te sose halsz meg, Schweidnitz Anna!”

A költő beleszédül a gondolatba: Hatszáz éve halott vagy – mégis élsz! Nem fog rajtad az idő!
Itt vagy – különös, igéző szépséged teljességében! Hatszáz éve meghaltál – mégis túlélsz
mindenkit: a sürgő-forgó milliányi nyomtalan, „s engem magamat, ki fájdalmasan későn
születtem hozzád!”

5.
„Be csábítón, kacsintva nézel!
igézlek én is, ha igézel:
Szólalj meg esdeklő szavamra,
Mit akarsz tőlem Schweidnitz Anna!”

Úgy képelem, miután még néhány kört tett a templomban, a költő a képmáshoz
vissza-visszatérve, a szoborba szeretés fortissimója után, eszelősen titkát vallatni, igézni kezdi
Annát. S már kiáltja: Szólalj meg esdeklő szavamra, mit akarsz tőlem, Schweidnitz Anna?

6.
„Megtébolyít a kacagásod,
megyek keresni földi másod,
bár a szívem hozzád rohanna –
meghalok érted, Schweidnitz Anna!”

A végén már menekülő utat keres a költő, a tébolyba forduló szenvedély izzása alatt – mintegy
önvédelemből. Hogy gyógyítható „kiábrándulható”, köznapi szerelemmé fokozza
Azonban már nincs menekvés!
„bár a szívem hozzád rohanna – „
Hiszen csak egy volt, egy van belőle, a földön élt és élő emberek milliárdjai között.
Ő, Schweidnitz Anna! Nem volt és nem lesz belőle több, nem pótolhatja senki.

„meghalok érted, Schweidnitz Anna!”

Vagy mégis van enyhülés? Hogy megírta ezt a verset, hogy kiírta magából, szerkezetet adott neki, esztétizálta különös szerelmét. Annának és magának is emléket állítva – egyfajta halhatatlanságot mindkettőjüknek – amíg ezt az időtálló költeményt olvassák majd. Olvassuk el most egyben:

Jékely Zoltán: Egy prágai szoborhoz

Kacér mosolygás szent falakról,
illat s meleg hold kődarabból,
vágy, melytől vágyam lángra kapna –
mit akarsz tőlem, Schweidnitz Anna?

Holt lovagok vetélkedése,
bolond költők lantpengetése,
esengő szívbéli hozsanna
kél mosolyodból, Schweidnitz Anna!

Ó, hogy imádkozt a szobrász,
hogy pusztíthatta szent, konok láz,
míg a mosolyt így kifaragta –
megjutalmaztad, Schweidnitz Anna?

Hatszáz éve így mosolyogsz le
a sürgő-forgó emberekre,
a milliónyi nyomtalanra –
s te sose halsz meg, Schweidnitz Anna!

Be csábítón, kacsintva nézel!
igézlek én is, ha igézel:
Szólalj meg esdeklő szavamra,
mit akarsz tőlem, Schweidnitz Anna?

Megtébolyít a kacagásod,
megyek keresni földi másod,
bár a szívem hozzád rohanna –
meghalok érted, Schweidnitz Anna!

1957. május 26.

(A vers forrása)

Jékely Zoltán összegyűjtött versei

Digitális Irodalmi Akadémia

© Petőfi Irodalmi Múzeum • Budapest • 2011

Szép vers. Szinte tökéletes. – Egy szót sem lehetne sem elvenni, sem kicserélni, hozzátenni.
Úgy jó – ahogy van!

II.

Ki is volt Schweidnitz Anna?

Anna von Schweidnitz – Jauer (1339-1362)

Apja II. Henrik sziléziai herceg, anyja nem más, mint Róbert Károly királyunk első feleségétől való lánya, Katalin hercegnő. Korán árvaságra jutva, mostohaanyja Erzsébet királynő oltalma alatt, Budán és Visegrádon nevelkedett – így magyarul is érthetett, beszélhetett. Ugyanígy a németeken kívül a csehek és a lengyelek is magukénak tartják.

(Svidnická Anna, Swidnicka Anna)

1353-ban (14 éves korában) Budán férjhez adták IV. Károly német és cseh királyhoz (harmadik feleségként...). Vele 1355-ben német-római császárnővé koronázták Rómában.

19 évesen gyermeket szült Károlynak: Erzsébetet, majd 1361-ben Vencelt, - a későbbi cseh és német királyt.

Egy évvel később azonban élete tragikusan végződött. Harmadik gyermeke szülésébe belehalt – a magzatával együtt. Még csak 23 éves volt. Különös szépsége és kedvessége révén, még életében legendák övezték. A prágai Szent Vitus székesegyházban temették el. Sírboltja elé Peter Parler, a dóm átépítője és a német gótika jelentős szobrászművésze alkotta és állította fel híres szobor portróját – számtalan templomlátogató csodálatára.

